

Araştırma Makalesi**Research Article****Türkiye’de Alevilik Üzerine Yapılan Akademik Çalışmalar: Bibliyometrik Analiz ve Eğilimler***

*Academic Studies on Alevism in Türkiye:
A Bibliometric Analysis and Trends*

Berfin CENGİZ 0009-0005-1825-1558

Öz

Alevilik, Türkiye’de siyasal ve toplumsal konumu bakımından önemli bir araştırma alanı olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışmada, Web of Science veri tabanında yer alan Alevilik konulu araştırma makaleleri bibliyometrik açıdan incelenmiştir. Araştırma, 2000-2026 yılları arasında yayımlanan araştırma makaleleri ile sınırlandırılmıştır. Veri temizleme süreci sonucunda 403 makale çalışma kapsamına alınmıştır. Veriler, RStudio programında bibliometrix paketi ve Biblioshiny arayüzü kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmada yayınların yıllara göre dağılımı, ülkelere göre üretim durumu, öne çıkan yazarlar, anahtar kelimeler ve tematik eğilimler değerlendirilmiştir. Bu yönüyle araştırma, Alevilik literatüründeki gelişimi ve konu yoğunlaşmalarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bulgular, Alevilik üzerine yapılan yayınlarda zaman içinde artış olduğunu ve üretimin ağırlıklı olarak Türkiye merkezli geliştiğini göstermektedir. Anahtar kelimeler incelendiğinde Alevilik, Alevi, Türkiye, Aleviler ve Bektaşilik kavramlarının öne çıktığı belirlenmiştir. Tematik harita sonuçlarında ise Türkiye, İslam, din, Bektaşilik, tasavvuf, ritüel, kimlik, göç ve diaspora başlıklarının literatürde farklı yoğunluklarda yer aldığı görülmektedir. Bu çalışma, Alevilik literatürünün genel durumunu göstermesi ve sonraki araştırmalar için derlenmiş bir veri zemini sunması açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Alevilik, bibliyometrik analiz, kültür, akademik yayın eğilimleri.

Berfin CENGİZ

Bağımsız Araştırmacı
Manisa/Türkiye

*Berfin Cengiz,
Independent Researcher
Manisa/Türkiye*

2940034001@ogr.cbu.edu.tr

*Çalışma etik kurul izni
gerektirmemektedir.

Gönderim Tarihi: 08.05.2026

Kabul Tarihi: 04.06.2026

*The study does not require
ethical committee approval.

Submission Date: 08.05.2026

Acceptance Date: 04.06.2026

Abstract

Alevism stands out as an important research area in Türkiye in terms of its political and social position. This study examines research articles on Alevism indexed in the Web of Science database from a bibliometric perspective. The research is limited to research articles published between 2000 and 2026. As a result of the data cleaning process, 403 articles were included in the scope of the study. The data were analyzed using the bibliometrix package and the Biblioshiny interface in RStudio. The study evaluates the distribution of publications by year, publication productivity by country, prominent authors, keywords, and thematic trends. In this respect, the research aims to reveal the development of the Alevism literature and its thematic concentrations. The findings show that publications on Alevism have increased over time and that scholarly production has developed predominantly around Türkiye. An examination of the keywords indicates that the concepts of Alevism, Alevi, Türkiye, Alevi, and Bektashism stand out. The thematic map results show that topics such as Türkiye, Islam, religion, Bektashism, Sufism, ritual, identity, migration, and diaspora appear in the literature at varying levels of intensity. This study is important in terms of presenting the general state of the Alevism literature and providing a compiled data basis for future research.

Keywords: Alevism, bibliometric analysis, culture, academic publication trends.

Cengiz, B. (2026). Türkiye’de Alevilik Üzerine Yapılan Akademik Çalışmalar: Bibliyometrik Analiz ve Eğilimler. *Trabzon Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 115-139.

Giriş

Alevilik, tarihsel kökenleri, inanç yapısı, ritüelleri ve örgütlenme biçimleri ile Türkiye’nin önemli inanç ve kültür alanlarından biridir. Sözlü kültür geleneği, ocak sistemi, cem ritüelleri, dedelik kurumu ve Bektaşilik ile kurduğu tarihsel ilişki, Aleviliğin toplumsal bir kimlik alanı olarak da ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Bu nedenle Alevilik, sosyal bilimlerde tarih, sosyoloji, halk bilimi, ilahiyat, kültürel çalışmalar ve siyaset bilimi gibi farklı disiplinler içinde incelenmektedir.

Alevilik üzerine yapılan akademik çalışmalar zamanla farklı konu başlıkları etrafında çeşitlenmiştir. Literatürde Aleviliğin tarihsel gelişimi, inanç esasları, ibadet ve ritüel pratikleri, Alevi-Bektaşi geleneği, kimlik tartışmaları, göç, modernleşme ve siyasal temsil gibi konular öne çıkmaktadır. Bu çeşitlilik, Alevilik çalışmalarının genişleyen bir araştırma alanı haline geldiğini gösterebilmektedir.

Bu noktada Alevilik literatürünün bilimsel üretim yapısını ve tematik eğilimlerini sistematik biçimde incelemek önem kazanmaktadır. Hangi yıllarda yayın sayısının arttığı, hangi ülkelerin alana daha fazla katkı sunduğu, hangi yazarların öne çıktığı ve anahtar kelimelerin hangi temalar etrafında yoğunlaştığı, alanın akademik gelişimini anlamak açısından önemlidir. Bibliyometrik analiz, bu tür göstergeleri değerlendirmeye imkân tanımaktadır. Bibliyometrik araştırmalar, yayınların belirli özelliklerinin analiz edilerek bilimsel iletişimin yapısına ilişkin bulgular elde edilmesine dayanmaktadır (Al & Coştur, 2007). Bu yönüyle bibliyometrik analiz, Alevilik literatürünün genel görünümünü ve araştırma eğilimlerini ortaya koymak için uygun bir yöntem sunmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Alevilik literatürünün gelişimini ve tematik eğilimlerini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda; çalışmada yayınların yıllara göre dağılımı, ülkelere göre bilimsel üretim yoğunluğu, öne çıkan yazarlar, anahtar kelime yoğunlukları ve tematik eğilimler incelenmektedir. Araştırma, 2000-2026 yılları arasında Web of Science veri tabanında yer alan araştırma makaleleri ile sınırlandırılmıştır. Toplam 403 makale araştırma kapsamına dâhil edilmiştir. Bu yönüyle çalışma, Alevilik literatürünün mevcut durumunu değerlendiren ve gelecekteki çalışmalar için yol gösterici olabilecek bibliyometrik bir çerçeve sunmaktadır.

Kavramsal Çerçeve

Alevilik inancının Türk toplumunda tarihsel ve güncel olarak önemli bir yeri bulunmaktadır. Alevilik, sözlük anlamı olarak Hz. Ali’nin yanında olmak, onu takip etmek, yolunda yürümek demektir (Dedekargınoğlu, 2010, s. 327). Alevilik kelimesi daha öncesinde yalnızca Hz. Ali’nin soyundan gelenler için kullanırken, 19. yüzyıldan itibaren Hz. Ali’yi takip edenler için de kullanılmaya başlanmıştır (Taşgın, 2009b, s. 28). Kültürel açıdan ise Alevilik, Hz. Ali ve Ehl-i Beyt sevgisini merkeze koyan, toplumsal hayatı düzenlemeyi amaçlayan ve inançsal olarak İslam’ın özgün bir yorumu veya etno-dinsel bir topluluk ve yaşam biçimi olarak tanımlanan bir kültür birikimidir (Aytaş, 2013, s. 18). Bu nedenle, Aleviliğin bugünkü toplumsal niteliğini anlayabilmek için yalnızca kavramsal tanımlara değil, tarihsel oluşum sürecine de bakmak gerekmektedir.

Aleviliğin kökenleri çok eski dönemlere dayanmaktadır. İslamiyet’ten önceki Türk inançları (Şamanizm, Maniheizm gibi) ve kültürü, Aleviliğin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır (Demir & Şanlı, 2016). Örneğin bazı araştırmacılar, cem ve semah ritüelleri ile eski Türk Şamanist gelenekleri arasında benzerlikler kurmakta ve bu ritüellerin kısmen bu geleneklerden etkilenmiş olabileceğini iddia etmektedir (Markoff, 1996, s. 52). Bu yaklaşım, Aleviliğin yalnızca İslam sonrası gelişmelerle açıklanamayacağını göstermektedir.

Aleviliğin tarihsel doğuşu, Türklerin İslam’a girişiyle birlikte yaklaşık 10. yüzyıldan itibaren başlayan bir süreç içerisinde ele alınır (Ocak, 2009, s. 56). Bu dönemde Aleviliğin ilk biçimlerini oluşturan ve Horasan ile İran üzerinden Anadolu’ya ulaşan Vefailik, Yesevilik, Kalenderilik ve Haydarilik gibi tasavvufî hareketler, özellikle göçebe ve yarı-göçebe yoksul Türkmen boyları arasında yayılmıştır (Turan & Yıldız, 2008, s. 11). Bu tasavvufî hareketler, Aleviliğin hem inançsal öğelerinin hem de toplumsal örgütlenme biçimlerinin Anadolu coğrafyasında şekillenmesine katkı sağlamıştır. Ayrıca, İslam tasavvufunun önemli bir figürü olan Hoca Ahmet Yesevi’nin felsefesi, Alevi kültürünün oluşumu ve gelişmesinde önemli bir yere sahiptir (M. Erdem, 2009, s. 17). Bu tasavvufî etkiler, Anadolu’da özellikle Türkmen topluluklarının yaşam koşulları ve inanç pratikleriyle birleşerek Aleviliğin tarihsel gelişimine zemin hazırlamıştır.

Söz konusu koşullar, ilerleyen yüzyıllarda Anadolu’daki heterodoks inanç gruplarının siyasal ve sosyal hareketler içinde daha görünür hâle gelmesine yol açmıştır. Bu görünürlüğün en belirgin örneklerinden biri ise Babailer İsyanı’dır. 13. yüzyılda (1240) Baba İlyas ve Baba İshak önderliğinde gerçekleştirilen Babailer İsyanı, Anadolu’da Aleviliğin tarihsel altyapısını oluşturan en önemli

toplumsal olaylardan biridir (Turan & Yıldız, 2008, s. 11). Bu isyan, Selçuklu döneminde dağınık hâlde yaşayan ve farklı bir İslam anlayışına sahip göçebe ve yarı göçebe Türkmenlerin başlattığı büyük bir halk hareketidir; isyanın çıkış sebebinde sadece dini değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal eşitsizlikler de vardır (Ocak, 2009, s. 43). İsyân siyasal hedeflerine ulaşamasa da Sünni olmayan inanç gruplarının örgütlenme süreçlerinde etkili olmuştur (Turan & Yıldız, 2008, s. 17). Bu yönüyle Babailer İsyanı, Anadolu’daki farklı İslam anlayışlarının ve Aleviliğin dönüşmesinde önemli bir aşama olarak değerlendirilir (İn, 2024). İsyanın sonrasında Türkmenler zamanla Bektaşilik ve Kızılbaşlık şeklinde ifade edilen sosyal ve dini yapıların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Kon, 2019). Bu dönemde ortaya çıkan Hacı Bektaş-ı Veli, Moğol baskısı sonucu Anadolu’ya gelen Yesevi geleneğine mensup önemli bir isim olarak, Türkmenler arasında Bektaşilik tarikatının temellerini atmış ve Anadolu Aleviliğinin manevî kurucusu olarak kabul edilmiştir (Savaş, 2024, s. 160). Bu süreç, Babailer İsyanı sonrasında şekillenen Bektaşî ve Kızılbaş topluluklarının, Aleviliğin inançsal ve kimliksel yapısının belirginleşmesinde etkili olduğunu göstermektedir.

Aleviliğin bugünkü inançsal ve kimliksel yapısının belirginleşmesinde 16. yüzyılın başları, önemli bir dönem olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemde Şah İsmail’in İran’da ortaya çıkışı ve kırsal alanda yaşayan göçebe Türkmenleri etrafında toplanmasıyla Kızılbaşlık adı verilen farklı bir İslam anlayışı yaygınlaşmıştır (Ocak, 2009, s. 56). Şah İsmail’in Türkçeyi kullanması ve inanç bakımından Alevilerle benzer düşüncelere sahip olması, Alevi topluluğunun ona yakınlık duymasına neden olmuştur (Demir & Şanlı, 2016, s. 220). Alevilik, bu dönemde hem Hurufiliğin sembollere dayalı inanç anlayışından hem de Safevilerin Anadolu’daki Türkmenleri etkilemeye yönelik başlattığı propagandalar sayesinde bugünkü şeklini almaya başlamıştır (Turan & Yıldız, 2008, s. 24). Bu süreçte Kızılbaşlık, aynı zamanda Safevi etkisiyle şekillenen siyasal ve toplumsal bir kimlik alanını da ifade etmeye başlamıştır. Alevilik köken olarak çok daha eski inanç ve kültürlere dayansa da Safevilerin propagandaları yoluyla On İki İmam inancı ve Şii motifleri Alevilik kültürüne sonradan eklenmiştir; bu durum sonucunda Alevi toplulukları, kendilerini Hz. Ali’nin soyuna ve On İki İmam inancına bağlamaya başlayarak bir kimlik inşa etmişlerdir (Ocak, 2009, s. 56).

Yaşanan siyasal süreç ve Osmanlı Devleti’nin merkezileşmesi ile birlikte, Kızılbaş topluluklara yönelik yaklaşım daha denetleyici ve dışlayıcı bir nitelik kazanmıştır. Kırsalda yaşayan göçebe Türkmen toplulukları, eski inanç ve geleneklerini sürdürdükleri için sosyal, siyasal ve dinsel açıdan Osmanlı toplumundan giderek dışlanmaya başlamışlardır (Demir & Şanlı, 2016, s. 187). II. Bayezid döneminde sürgünler yaşanmış, Yavuz Sultan Selim ve II. Mahmut

dönemlerinde Kızılbaşlara karşı baskılar yoğunlaşmıştır (Aktaş, 1999, s. 48). Ancak bazı akademisyenler, Osmanlı Devleti’nin Alevilere yönelik yaklaşımının inanç temelli olmaktan ziyade, Safevi Devleti ile yaşanan siyasi gerilimler sebebiyle ortaya çıkan olaylara bağlamaktadır (Aktay, 2007b). Her hâlükârda bu dışlanma ve baskı ortamı, Aleviliğin uzun süre içe dönük ve kırsal topluluklar içinde sürdürülen bir inanç ve yaşam biçimi olarak varlığını devam ettirmesinde etkili olduğu söylenebilmektedir.

Aleviliğin bu içe dönük yapısı, Osmanlı İmparatorluğu dönemi boyunca 1900’lü yıllara kadar devam etmiştir (A. Yaman, 2009a, s. 187). Şehirleşen Aleviler ise Bektaşiliğin himayesi altında yer almaya başlamışlardır ancak II. Mahmud’un Yeniçeri Ocağı’nı kaldırmasına karşı çıkılması sonucu Bektaşi tekkelerinin kapatılması ve ileri gidenlerin cezalandırılmasıyla Bektaşilik, şehir ortamında daha kapalı bir hale gelmek zorunda kalmıştır (Aktay, 2007a, s. 69). Bu nedenle Alevilik, şehir ortamında da sınırlı ve örtük biçimlerde varlığını sürdürmüştür.

Ancak 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hızlanan toplumsal değişim ve kırdan kente göç süreci, Aleviliğin bu kapalı ve geleneksel yapısını önemli ölçüde dönüştürmüştür (Rençber, 2012, s. 84). Kırsalda daha düzenli işleyen Alevi yapısı, şehirde dağınık bir hal almış; göç süreci, dede-talip bağına zayıflatmış, ocak düzenini işlemez hale getirmiş ve geleneksel inanç bilgisinin aktarımını kesintiye uğratmıştır (Demir & Şanlı, 2016, s. 191). Bu sebeple Alevilik, örgütlenme biçimi ve kültürel aktarım kanalları bakımından bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bu süreçte Aleviler, şehirde kültürlerini yaşatabilmek amacıyla farklı isimler altında dernek, vakıf gibi örgütsel yapılar kurarak bir araya gelmişlerdir (Rençber, 2012, s. 84). Kentleşme süreci, geleneksel bağların zayıflamasına yol açmakla birlikte, Alevi kimliğinin kamusal alanda daha görünür hale gelmesini de beraberinde getirmiştir.

Bu görünürlük, 1960’lı ve 1970’li yıllarda Türkiye’deki siyasal hareketlilikle birlikte daha belirgin bir politik nitelik kazanmıştır. 1960’lar ve 1970’ler arasında birçok Alevi genç, sol siyaset akımlarında yer almış, inanç ve ideolojiyi birbirine karıştırarak geleneksel inanç değerlerinden uzaklaşmaya başlamışlardır (Erdemir, 2009, s. 170). Bu süreçte Alevilik, yalnızca dinsel bir kimlik olmaktan çıkıp aynı zamanda politik bir tutum veya etnik kimlikle ifade edilen bir yapıya dönüşmüştür (Aktay, 2007a, ss. 64-65). Dolayısıyla Alevilik, bu dönemde siyasal ve toplumsal konumlanmalar üzerinden de tanımlanmaya başlamıştır. Alevi-Bektaşi örgütlenmesi açısından 1960’lı yılların en dikkat çekici gelişmelerinden biri ise Alevi kimliğini temsil eden ilk siyasi parti niteliğinde kurulan Türkiye Birlik Partisi’nin 1966’da siyasi hayata girmesidir (Erdemir, 2009, s. 170). Bu gelişmeler, Aleviliğin siyasal alanda görünürlüğünü daha da arttırmıştır.

1980 darbesinden sonra örgütlenme yasağının 1989 yılında kalkmasıyla Aleviler hızla örgütlenmeye başlamıştır; örgütlerin vermiş olduğu destek ile de cemevleri açılmış ve Alevi ritüelleri açık bir şekilde yapılmaya başlanmıştır (Subaşı, 2009, s. 112). Cemevleri, 1990’lı yıllarda Alevi toplumunun dini hayatının merkezi haline gelmiş, kültürel ve sosyal işlevleri üstlenmiştir (Rençber, 2012, s. 84). Cemevleri, bu süreçte Aleviliğin şehir ortamında görünürlük kazanmasını sağlamıştır (Bulut, 2023, s. 209). Bu dönemde cemevleri ve örgütsel yapılar etrafında güçlenen Alevi kimliği, aynı zamanda Cumhuriyet tarihi boyunca yaşanan toplumsal olayların bıraktığı etkilerle birlikte şekillenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin yakın tarihinde, Alevi toplumunu etkileyen çeşitli toplumsal ve siyasal olaylar yaşanmıştır. Alevi toplumsal belleğinde iz bırakan başlıca olaylar, 1937-1938 Dersim olayları, 1978 Maraş olayları, 1980 Çorum olayları, 1993 Sivas/Madımak olayı ve 1995 Gazi olayları’dır (Aygün, 2009; Çavdar, 2020; I. Erdem, 2014; Oran, 2011; Poyraz, 2013; Şavklı, 2025; Yavan, 2018). Bunun yanında, 1970’li yıllarda Erzincan, Malatya, Sivas, Maraş ve Çorum gibi kentlerde de Alevi toplumunu etkileyen çeşitli şiddet olaylarının yaşandığı belirtilmektedir (Erdemir, 2009, s. 170). Bu olaylar, Aleviliği tarihsel deneyim ve kolektif bellek üzerinden de şekillendirmiştir.

Alevilik İnancının Kültürel Dinamikleri

Aleviliğin temel ahlaki prensibi “Eline, diline, beline hâkim olmak” anlayışıyla somutlaşmaktadır (Aytaş, 2013, s. 26). Bu anlayış, bireyin hem kendi davranışlarını denetlemesini hem de topluluk içinde ahlaki sorumlulukla hareket etmesi gerektiğini ifade etmektedir. Aleviliğin merkezinde kadın erkek ayrımı yapılmaksızın insanın kutsallığı yer alır, cem ritüellerinde “can ve canlar” ifadesiyle hitap edilmesi cinsiyet ayrımcılığı yapılmadığının bir göstergesidir. Ancak araştırmalar, toplumun ataerkil yapısının etkisiyle bu eşitliğin uygulanışta tam olarak gerçekleşmediğini göstermektedir (Açer, 2019, s. 39).

Alevi toplumsal yapısında ahlaki ve inançsal ilkeler, aile ilişkileri ve topluluk içi bağlar üzerinden de sürdürülmektedir. Aile ilişkilerine bakıldığında, geleneksel olarak Alevi cemaatinin devamlılığını sürdürmek amacıyla uzun süre cemaat içi evlilik (endogami) yapılmıştır; bu kural günümüzde hala geçerli olsa da zorunluluk olarak uygulanmamaktadır (Subaşı, 2009, s. 117). Aidiyet yalnızca inanç yoluyla değil, aile ve cemaat ilişkileri aracılığıyla da korunmaktadır. Toplumsal dayanışma ise musahiplik (ahiret kardeşliği) kurumu aracılığıyla sağlanmaktadır (Tuğsuz, 2021, s. 14). Musahiplik dini akrabalık olarak görülür ve paylaşım, kardeşlik, eşitlik gibi öğeleri içine alan “cem düzenini” hayata geçirme çabasıdır (Engin, 2009, s. 140). Ayrıca musahiplik, dini bir dayanışma

ağı yaratarak üyelerin birbirlerinden haberdar olmalarını ve cemaatin sürekliliğini sağlamayı amaçlar (A. Yaman, 2009b, ss. 203-204).

Alevi toplumsal örgütlenmesinin temelini, otorite ve rolleri belirleyen kişiler olan dedelerin merkezde yer aldığı ocak sistemi oluşturmaktadır (A. Yaman, 2009a, s. 178). Dedelik kurumu, geleneksel yaşamda Alevileri dış dünyaya karşı koruyan ve iç toplumsal organizasyonunu düzenleyen ana yapıdır (Dedekargınoğlu, 2010, s. 336). Ocak sistemi ve dedelik kurumu, Alevi toplumunda yalnızca dini otoriteyi değil, topluluk içi düzeni ve sürekliliği sağlayan temel yapılardan biri olarak öne çıkmaktadır.

Bu örgütlenme yapısının ritüel alandaki en belirgin karşılığı cemdir. Cem, Aleviliğin en temel ritüeli olup ibadetlerin merkezde yer aldığı ve kurallarının uygulandığı kutsal bir meclistir (Bulut, 2023, s. 208). Cemler genellikle perşembeyi cumaya bağlayan akşamlarda yapılmaktadır (A. Yaman, 2022, s. 156). Sözcük anlamı “bir araya gelmek” olan ceme geleneksel olarak musahibi olmayanlar ve dışarıdan kişiler kabul edilmezken, günümüzde özellikle büyük şehirlerde yabancılar da katılabilmekte; ancak küskünler, dargınlar, suç işleyenler ve üzerinde kul hakkı bulunanlar bu törene katılamamaktadır (Aytaş, 2013, s. 23). Tasavvufi olarak cem, kulun Allah’ta eriyerek onunla birleşmesi (tevhit) halidir (Cebecioğlu, 1997, s. 195).

Cem ritüeli, On İki İmam’ı simgeleyen ve dede (ayini yöneten), rehber (taliplere yardımcı olan), zakir (saz eşliğinde deyiş söyleyen), çerağcı (meydanı aydınlatan), farraş (manevi temizliği yapan), sakkacı/ibriktar (su hizmetini yürüten) ve semahçıların (semah dönenlerin) görev aldığı On İki Hizmet’in eksiksiz icrası ile gerçekleşen kutsal bir bütünlük içinde yapılmaktadır (Bulut, 2023, s. 203). Alevi ritüellerinde okunan dualara veya metinlere gülbank adı verilmektedir (Rençber, 2012, s. 26). Bu yapı, cemin belirli kuralları, görev dağılımı ve sembolik anlamları olan bir ritüel niteliği taşıdığını ortaya koymaktadır.

Cemin Alevi toplumu içindeki önemi yalnızca ritüel boyutuyla sınırlı değildir; cem, toplumsal düzenin korunması açısından da işlevseldir. Cem, Alevi toplumunda dinsel, hukuksal denetim ve sosyal-eğitsel aktarım sağlama işlevlerini bir arada yerine getirmektedir (Taşgın, 2009a, s. 212). Aynı zamanda bir “halk meclisi” niteliği taşır; burada toplumsal sorunlar konuşulmakta ve çözümler üretilmektedir (Bulut, 2023, s. 198). Bir diğer işlev olarak cem, bireyin bir yıllık davranışlarını dede ve topluluk önünde değerlendirmesine imkan tanıyan bir sorgu yeri olan “dar meydanı” işlevini üstlenir ve düşkünlük kurumu aracılığıyla suç işleyenlerin topluluk karşısında yargılanmasını sağlamaktadır (Taşgın, 2009a, s. 213). Düşkün olan kişi herhangi bir ritüele katılamaz.

Cemin düzenleyici işlevinin temelinde rıza alma ve helalleşme anlayışı bulunmaktadır. Rıza alma ve helalleşme, cemin temel şartı olup dede ayin başlamadan önce toplulukta küskünlük, dargınlık veya alacak-verecek meselesi olup olmadığını sorar ve “Kul kuldan razı olmadıkça Tanrı kuldan razı olmaz” inancı gereği rıza sağlanmadan ceme başlanmaz (A. Yaman, 2009b, s. 205).

Cem ritüelinde inançsal aktarımın en önemli unsurlarından biri saz ve sözdür. Bağlama, Aleviler tarafından “telli Kur’an” olarak da tanımlanmaktadır (Dedekargınoğlu, 2010, s. 340). Nefesler (deyişler), Alevi toplumunun ortak deneyiminden doğan ve kutsal kabul edilen şiirlerdir. Duaz-ı İmam, Miraçlama, Mersiye ve Tevhit gibi türler cem ritüellerinin temelini oluşturmakta ve Alevi inancının yolunu öğretmektedir (Akkuş & Sugiyama, 2020, s. 91). Duaz-ı İmam, cem ritüellerinde cemin mühürlenmesinden sonra genellikle üç adet okunan, On İki İmam’ın isimlerinin anıldığı ve övüldüğü şiirsel eserlerdir (Üzüm, 2009, s. 268). Miraçlama, Hz. Muhammed’in Miraç’a çıkışını ve Kırklar Meclisi’ne kabul edilmesini anlatan şiirsel anlatılardır, miraçlama okunduğunda ritüelin bir parçası olarak Kırklar Semahı icra edilir (Kalenderoğlu & Güray, 2019, s. 153). Mersiye ise Kerbela’da şehit edilen İmam Hüseyin ve diğer Kerbela şehitleri anısına yazılmış, matem ve ağıt içerikli şiirlerdir (Taşgın, 2009a, s. 221). Sözlü ve müzikal unsurlar, Alevi inancının kuşaktan kuşağa aktarılmasında önemli bir kültürel işleve sahiptir.

Alevilikte lokma geleneği, ceme katılanların niyaz olarak getirdiği yiyecekleri ifade eder; aynı zamanda cem kurbanının etinden yapılan yemeğe de lokma denmektedir (M. Yaman, 2009, s. 343). İkrar verme ise bir kişinin kurban lokması sunarak cem meydanında topluluk ve dede huzurunda Alevi yoluna bağlılık sözü vermesi, musahip olması ve yolun sorumluluklarını kabul etmesi anlamına gelmektedir (Taşgın, 2009a, s. 218). Lokma ve ikrar, cem içinde bireyin toplulukla kurduğu bağı ve Alevi yoluna ilişkin sorumluluklarını görünür kılan uygulamalardır.

Alevilikte cenaze hizmetleri, kentleşme ile birlikte cemevlerinde verilmeye başlanmıştır. Cemevleri içerisinde gasilhane ve morg bulunmakta, cenaze namazları dede tarafından kıldırılmaktadır (Bulut, 2023, s. 206). Cenazeden yaklaşık kırk gün sonra Dardan İndirme ritüeli yapılır; ritüelin amacı kişinin alacak-vereceklerinin çözülüp topluluktan helallik alınmasıdır (Coşkun, 2013, s. 271). Bu uygulamalarda rıza ve helalleşme anlayışının ölüm sonrası süreçlere de taşındığı görülmektedir.

Alevilik inancının bir diğer boyutu, belirli zamanlarda yerine getirilen oruç pratikleridir. Alevilikte oruç, Sünnilikteki oruçtan farklıdır. Alevilikte temel olan iki tür oruç vardır: Muharrem orucu ve Hızır orucu. Muharrem orucu, Hz.

Hüseyin ve On İki İmam anısına, yas amacıyla tutulan on iki günlük oruçtur; oruç sırasında su içilmez, hayvan kesilmez, düğün/eğlence yapılmaz; oruç bitiminde aşure yapılır (Arslanoğlu, 2001). Hızır orucu ise genellikle her yıl 13-14-15 Şubat tarihlerinde, üç gün üst üste Hızır Nebi’nin darda kalanlara yetişmesi niyetiyle tutulur (M. Yaman, 2009, s. 362). Alevilikte oruç, yalnızca bedensel bir ibadet değil, yas, anma ve dayanışma ile ilişkili bir pratik olarak değerlendirilmektedir.

Alevi ritüelleri içinde söz, müzik, paylaşım ve oruç pratiklerinin yanında beden ritüel içindeki hareketi de önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda semah, cem ritüelinin en belirgin sembolik uygulamalarından biridir. Semah, cemlerde icra edilen, mistik ve estetik hareketlerle Tanrı’ya ulaşmayı ifade eden, kökeni Hz. Ali’nin pirliğinde yapılan Kırklar Meclisi’ndeki ilk semaha dayanan bir ritüeldir (Akdağoğlu, 2025, s. 551).

Aleviliğin toplumsal yapısını anlamak için ritüel uygulamalarının yanında, bu toplulukların iktisadi ve toplumsal hayatına da bakmak gerekmektedir. Anadolu Aleviliğinin ilk biçimleri, özellikle yoksul göçebe ve yarı-göçebe Türkmen toplulukları arasında yayılmıştır (Turan & Yıldız, 2008, s. 12). Eski Türk geleneğini sürdüren Alevilerin kırsal alandaki yaşam biçimi oba, oymak ve boylar şeklinde örgütlenmiştir (Taşgın, 2009b, s. 26). Bazı Alevi topluluklarında, örneğin Tahtacılar, ekonomik yaşam katırcılık ve ormancılık gibi göçebe hayata uygun işler etrafında şekillenmiştir (Engin, 2009, s. 127). Alevilerin yaşayış biçiminde emeğin kutsal kabul edilmesi ve eşitlik ilkesinin öne çıkması, bazı araştırmacılar tarafından Hz. Ali’nin adalet anlayışı ve Hacı Bektaş-ı Veli’nin “el emeği” vurgusuyla ilişkilendirilerek Aleviliğin “ön-sosyalist” bir yapı taşıdığı şeklinde yorumlanmıştır (Şahin, 2015, s. 543). Kırsal yaşam biçimiyle şekillenen bu iktisadi ve toplumsal yapı, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hızlanan kentleşme süreciyle önemli ölçüde değişmiştir.

1950’li yılların sonlarından itibaren kırdan kente göç, Alevi toplumunun iktisadi hayatında büyük dönüşümlere yol açmıştır. Kentleşme, Alevilerin toplumsal hareketlilikten daha fazla yararlanmasına ve eğitime daha çok önem vermesine katkı sağlamıştır (Halis, 2019). Günümüzde kentlerdeki cemevleri ve Alevi örgütlenmeleri, kültürel-sosyal dayanışmanın merkezi olarak faaliyet göstermekte; yemek yardımı, eğitim desteği, kira-yakacak yardımı ve ücretsiz sağlık hizmetleri gibi birçok destek sunan önemli dayanışma mekanları haline gelmektedir (Rençber, 2012, s. 83). Bu açıdan cem, Alevi topluluğunun sosyal, ekonomik, adli ve ahlaki ihtiyaçlarını karşılamayı ve düzenlemeyi amaçlayan bir yapı olarak kabul edilebilmektedir.

Modernleşme, kentleşme ve siyasal değişimler, Alevi kimliklerinin melezleşmesine ve yeni kimlik arayışlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur

(Aksakal, 2014, s. 227). Alevilik, bu süreçte dinsel bağlarından ayrışarak somutlaşan farklılaşmalar göstermiştir (Subaşı, 2008). Bu farklılaşma, Aleviliğin yalnızca kimlik düzeyinde değil, kültürel aktarım biçimleri bakımından da dönüşmesine yol açmıştır. Alevilik tarihsel olarak sözlü kültüre dayanmaktadır; geleneksel inanç ve ritüellerin aktarılmasında dede, nefesler ve cem belirleyici olmuştur (Subaşı, 2009, s. 112). Ancak, kırdan kente göçün etkisiyle sözlü kültür zayıflamış, yazılı kültür devreye girmiştir (Halis, 2019). 1990’lı yıllardan itibaren Alevi vakıf ve derneklerinin gelişmesi, Alevilerin kamusal alanda görünürlüğünü artırarak ortak bir “biz” bilinci oluşturmalarına ve toplumsal kimlik taleplerini ifade edebilmelerine imkan sağlamıştır (Subaşı, 2009, s. 113). Böylece Alevilikte kültürel aktarım, sözlü gelenekle sınırlı kalmamış; yazılı kaynaklar, vakıf ve dernek faaliyetleri ile kamusal görünürlük üzerinden de devam etmiştir.

Yöntem

Bu çalışmanın amacı, Alevilik ile ilgili akademik çalışmaların yayın eğilimlerini ve tematik yönelimlerini incelemektir. Bu kapsamda Alevilik literatürünün yıllara göre gelişimi, ülkelere göre bilimsel üretim dağılımı, öne çıkan yazarları, yayın kaynakları, anahtar kelime yoğunlukları ve tematik yapıları değerlendirilmektedir. Çalışmanın yanıt aradığı temel araştırma soruları şu şekildedir:

1. Alevilik alanındaki akademik yayınlar yıllara göre nasıl bir dağılım göstermektedir?
2. Alevilik literatüründe bilimsel üretim hangi ülkelerde yoğunlaşmaktadır?
3. Alanda en üretken yazarlar kimlerdir?
4. Yayın kaynakları, yazarlar ve anahtar kelimeler arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?
5. Yazar anahtar kelimeleri hangi kavramlar etrafında yoğunlaşmaktadır?
6. Anahtar kelimeler temelinde Alevilik literatüründe hangi tematik yapılar öne çıkmaktadır?

Bu sorulara yanıt verebilmek amacıyla çalışmada bibliyometrik analiz yöntemi kullanılmıştır. Bibliyometrik analiz, belirli bir araştırma alanındaki yayınların matematiksel ve istatistiksel yöntemlerle incelenmesine olanak sağlayan niceliksel bir araştırma yöntemidir (Folkers, 2013, s. 1). Bu yöntem aracılığıyla bir alandaki akademik üretimin gelişim seyri, yoğunlaştığı konular ve tematik yönelimleri sistematik biçimde değerlendirilebilmektedir.

Araştırma, 2000–2026 yılları arasında Web of Science veri tabanında yer alan ve yayın türü “Article” olarak belirlenen makalelerle sınırlandırılmıştır. Veri toplama sürecinde Alevilik, Aleviler, Alevi-Bektaşî geleneği, Bektaşîlik ve ilişkili

kavramları kapsayan tarama terimleri kullanılmıştır. Veri temizleme sürecinde makaleler başlık, özet ve anahtar kelime alanları dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Bu süreçte Alevilik, Alevi kimliği, Alevi-Bektaşî geleneği, cem, cemevi, dedelik ve Alevi topluluklarıyla doğrudan ilişkili olmayan çalışmalar analiz dışında bırakılmıştır. Yalnızca anahtar kelime eşleşmesi nedeniyle veri setinde yer alan, ancak içerik bakımından Alevilik literatürüyle doğrudan bağlantı kurmayan kayıtlar da temizlenmiştir. Bu ön inceleme ve veri temizleme sürecinin ardından toplam 403 makale araştırma kapsamına dahil edilmiştir.

Araştırma kapsamına alınan veriler Web of Science veri tabanından dışa aktarılmıştır. Elde edilen veri seti, RStudio ortamında bibliometrix paketi ve bu paketin web tabanlı arayüzü olan Biblioshiny aracılığıyla analiz edilmiştir. Analiz sürecinde öncelikle veri setine ilişkin genel bibliyometrik göstergeler hesaplanmıştır. Ardından yıllara göre yayın sayısı dağılımı, ülkelere göre bilimsel üretim, en üretken yazarlar, yayın kaynakları-yazarlar-anahtar kelimeler arasındaki üç alanlı ilişki haritası, yazar anahtar kelimelerinin TreeMap gösterimi ve anahtar kelimelere dayalı tematik harita oluşturulmuştur. Anahtar kelime analizlerinde yazarlar tarafından belirtilen anahtar kelimeler esas alınmıştır.

Bu çalışma çeşitli sınırlılıklar içermektedir. İlk olarak araştırma yalnızca Web of Science veri tabanında indekslenen makalelerle sınırlandırılmıştır. Bu nedenle; DergiPark, TR Dizin, Scopus ve Google Scholar gibi farklı veri tabanlarında yer alan çalışmalar ile kitap, tez, bildiri ve benzeri diğer akademik yayın türleri araştırma kapsamına dâhil edilmemiştir. İkinci olarak çalışma, 2000–2026 yılları arasında yayımlanan ve yayın türü “Article” olarak belirlenen çalışmalarla sınırlıdır. Bu durum, farklı yayın türlerinde üretilen ya da ilgili veri tabanında indekslenmeyen çalışmaların analiz dışında kalmasına neden olmaktadır. Son olarak bibliyometrik analiz, Alevilik literatürünün genel eğilimlerini, üretim yapısını ve tematik yoğunlaşmalarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu nedenle çalışma, makalelerin içeriklerini, kuramsal katkıları veya yöntemsel derinliklerini ayrıntılı biçimde değerlendirmemektedir.

Bulgular

Bu bölümde, Web of Science veri tabanından elde edilen ve araştırma kapsamına alınan 403 makaleye ilişkin bibliyometrik bulgular sunulmaktadır. Bulgular, öncelikle veri setinin genel özelliklerini ortaya koyan temel göstergeler üzerinden değerlendirilmiş; ardından yayınların yıllara göre dağılımı, ülkelere göre bilimsel üretim durumu, öne çıkan yazarlar, yayın kaynakları-yazarlar-

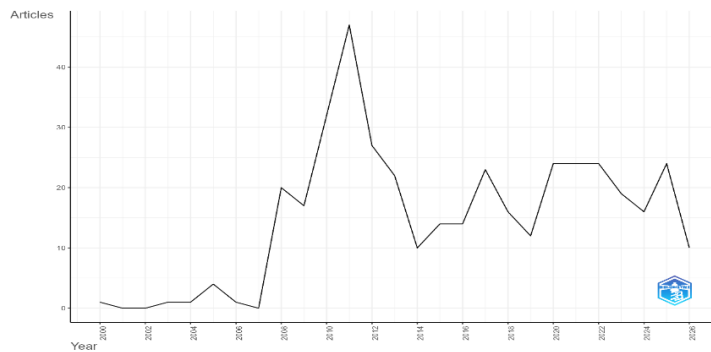
anahtar kelimeler arasındaki ilişkiler, anahtar kelime yoğunlukları ve tematik eğilimler incelenmiştir.

Tablo 1. Veri Setine İlişkin Genel Bilgiler

Zaman Aralığı	2000-2026
Yayınların Yer Aldığı Dergi Sayısı	161
Makale Sayısı	403
Yıllık Yayın Artış Oranı	%9,26
Toplam Yazar Sayısı	402
Tek Yazarlı Makalelerin Yazar Sayısı	253
Yazarlar Tarafından Belirtilen Anahtar Kelime Sayısı	1089
Toplam Kaynakça Sayısı	12.684
Makalelerin Ortalama Yaşı	9,95
Makale Başına Ortalama Atıf sayısı	5,772

Tablo 1’de, çalışma kapsamında incelenen veri setine ilişkin genel bilgiler yer almaktadır. Buna göre analiz edilen veri seti 2000-2026 yılları arasında yayımlanmış 403 makaleden oluşmaktadır. Bu makaleler 161 farklı dergide yayımlanmış ve toplam 402 yazar tarafından üretilmiştir. Veri setinde 1089 anahtar kelime ve 12.684 kaynakça kullanıldığı kaydı yer almaktadır. Yıllık yayın artış oranının %9,26 olması, Alevilik alanındaki akademik üretimin zaman içinde artış eğilimi gösterdiğine işaret etmektedir. Ayrıca makalelerin ortalama yaşının 9,95 olması, veri setinin yaklaşık on yıllık akademik birikimi kapsadığını ortaya koymaktadır. Makale başına ortalama atıf sayısının 5,772 olması ise yayınların belirli düzeyde akademik görünürlüğe sahip olduğunu göstermektedir.

Şekil 1. Yıllara Göre Yayın Sayısı Dağılımı

Şekil 1’de 2000-2026 yılları arasında Alevilik alanında yayımlanan makalelerin yıllara göre dağılımı gösterilmektedir. Bulgulara göre 2000’li yılların başında yayın sayısının oldukça az olduğu görülmektedir. 2000 yılında 1, 2001, 2002 ve 2007 yıllarında 0, 2003 ve 2004 yıllarında 1’er makale, 2005 yılında ise 4 makale yayımlanmıştır. 2008 yılında yayın sayısında belirgin bir artış yaşanmaktadır ve 20 makaleye ulaşılmıştır. Yayın üretimi 2011 yılında 47 makale ile en yüksek

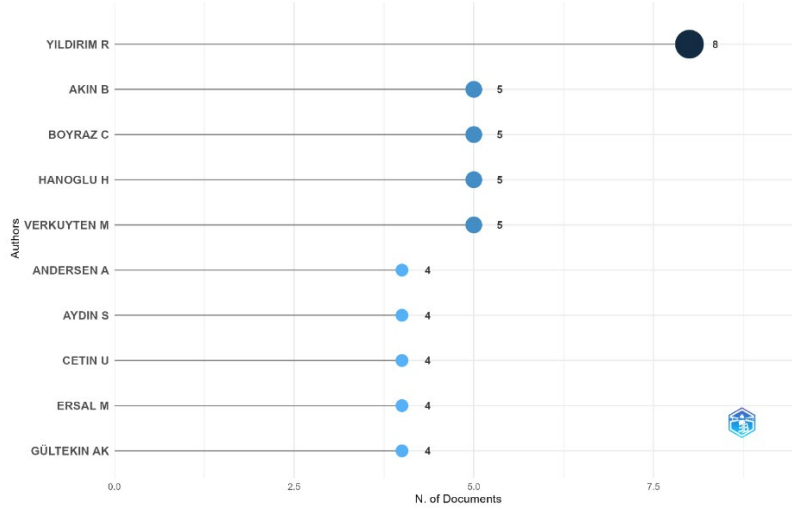
düzeye ulaşmıştır. 2012 yılı sonrasında yayın sayısında düşüş ve dalgalanmalar gözlemlenmektedir. 2026 yılında 10 makale görülmekle birlikte, bu değer yılın tamamlanmamış olması nedeniyle kesin bir düşüş olarak yorumlanmamalıdır. Yayın dağılımındaki bu yapı, Alevilik konusuna yönelik akademik ilginin yıllar içerisinde belirli dönemlerde yükseliş ve düşüşler yaşadığını göstermektedir.

Tablo 2. Ülkelere Göre Yayın Sayısı Dağılımı

Ülke	Yayın Sayısı
Türkiye	295
Amerika Birleşik Devletleri	37
İngiltere	35
Almanya	18
Hollanda	18
Avusturya	9
Avusturalya	8
Fransa	8
İran	5
Polonya	5

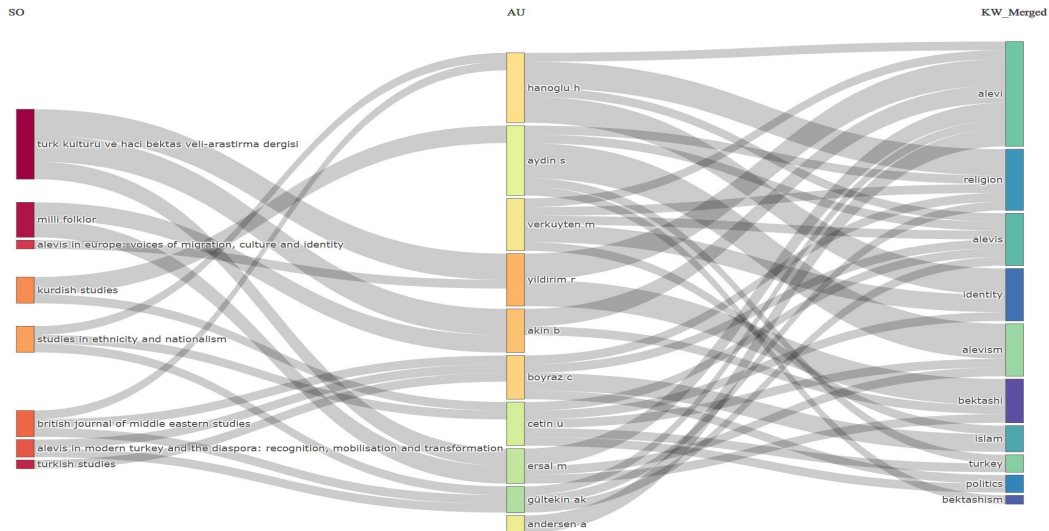
Tablo 2’de Alevilik ile ilgili en çok yayına sahip ilk 10 ülke gösterilmektedir. Tablo incelendiğinde, Alevilik konusunda en yüksek bilimsel üretkenliğe sahip ülkenin Türkiye olduğu görülmektedir. Bu durum, Alevilik konusunun tarihsel, kültürel ve toplumsal bağlamı nedeniyle Türkiye merkezli bir araştırma alanı olarak öne çıktığını göstermektedir. Türkiye’yi 37 yayın ile Amerika Birleşik Devletleri, 35 yayın ile İngiltere izlemektedir. Almanya ve Hollanda’nın 18’er yayınla öne çıkması ise Alevilik çalışmalarının göç, diaspora ve Avrupa’daki Alevi toplulukları açısından da akademik ilgi gördüğüne işaret etmektedir. Bunun yanı sıra; Avusturya’nın 9, Avustralya ve Fransa’nın 8’er, İran ve Polonya’nın ise 5’er yayınla tabloda yer aldığı görülmektedir. Ayrıca, tabloda yer alan ilk 10 ülke dışında da sınırlı sayıda yayına sahip ülkeler bulunmaktadır. Bunlar; 4 yayınla Kanada, 3’er yayınla İsveç ve Norveç, 2’şer yayınla Ermenistan, Belçika, Yunanistan, İtalya, Slovenya ve İsviçre; 1’er yayınla Bangladeş, Bulgaristan, Hindistan, Irak, İsrail, Kazakistan, Kırgızistan, Yeni Zelanda ve İspanya’dır.

Şekil 2. Yayın Sayısına Göre En Üretken Yazarlar

Şekil 2’de Alevilik konusunda en fazla akademik yayına sahip yazarlar gösterilmektedir. Bulgulara göre Yıldırım R., 8 yayın ile veri setinde en üretken yazar olarak öne çıkmaktadır. Akın B., Boyraz C., Hanoğlu H. ve Verkuyten M. ise 5’er yayınla Yıldırım R.’yi takip etmektedir. Andersen A., Aydın S., Çetin U., Ersal M. ve Gültekin AK. ise 4’er yayınla listede yer almaktadır. Bu dağılım, literatürde güçlü bir yazar tekelleşmesinden ziyade görece dağınık bir üretim yapısının bulunduğunu göstermektedir.

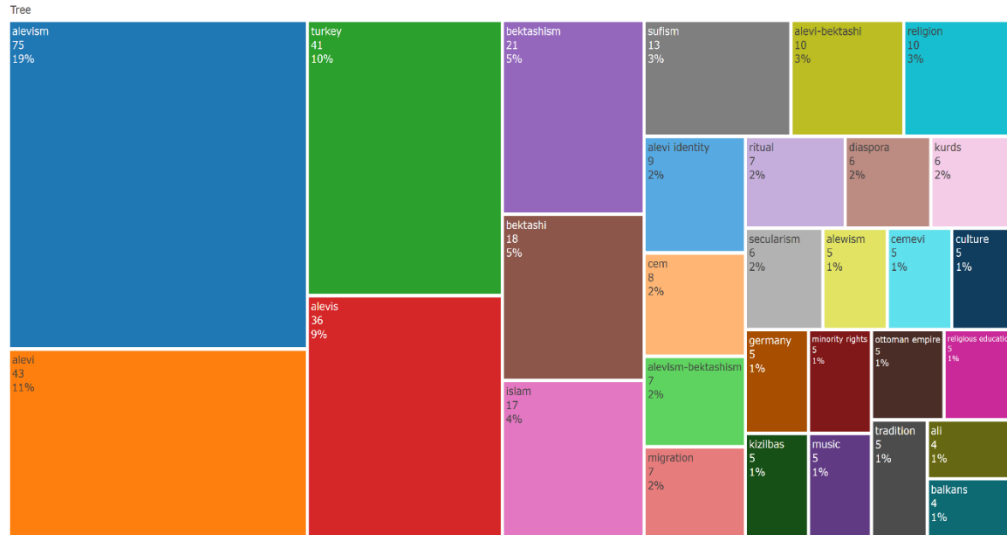
Şekil 3. Yayın Kaynakları, Yazarlar ve Anahtar Kelimeler Arasındaki Üç Alanlı İlişki Haritası

Şekil 3’te, veri setinde öne çıkan yayın kaynakları, yazarlar ve anahtar kelimeler arasındaki ilişkiler üç alanlı ilişki haritası aracılığıyla gösterilmektedir. Böylece Alevilik literatüründe yayın yapan dergiler ile yazarların tematik yönelimleri gözlemlenebilmektedir.

Şeklin sol bölümünde yayınların yer aldığı kaynaklar, orta bölümünde öne çıkan yazarlar, sağ bölümünde ise anahtar kelimeler yer almaktadır. Buna göre Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Milli Folklor, Kurdish Studies, Studies in Ethnicity and Nationalism, British Journal of Middle Eastern Studies ve Turkish Studies gibi kaynakların Alevilik alanındaki yayın üretiminde öne çıktığı görülmektedir. Yayınlarda kullanılan anahtar kelimelere bakıldığında “alevi”, “religion”, “alevis”, “identity”, “alevism”, “bektashi”, “islam”, “turkey” ve “politics” kavramları öne çıkmaktadır. Bu durum; Alevilik literatüründe din, kimlik, Bektaşılık, Türkiye ve siyaset kavramlarıyla bir ilişki ağı bulunduğunu göstermektedir.

Şekil 4. Anahtar Kelimelerin Ağaç Haritası

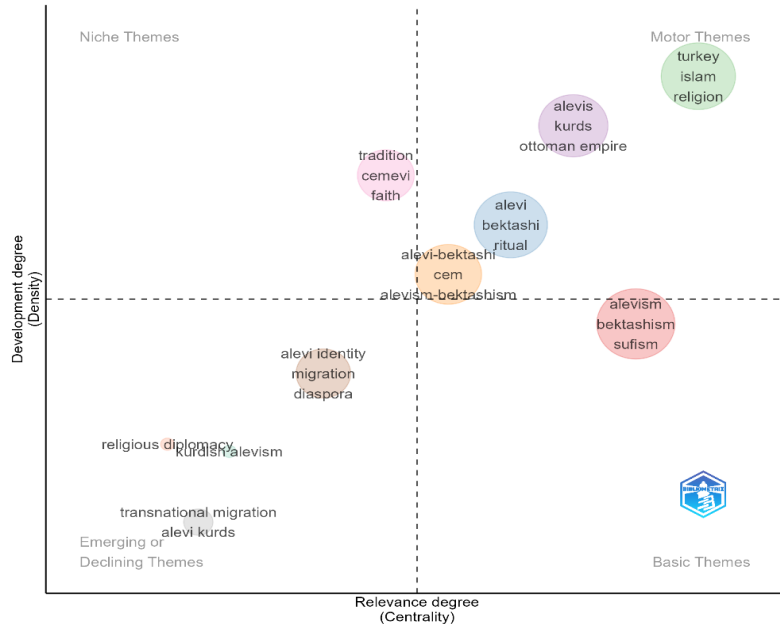

Şekil 4’te, veri setinde yer alan yazar anahtar kelimelerinin tekrar sıklığı ve oransal dağılımı gösterilmektedir. Ağaç haritasında kutuların büyüklüğü, ilgili anahtar kelimenin veri setinde ne ölçüde yer tuttuğunu göstermektedir. Buna göre “Alevilik” 75 tekrar ve %19 kullanım oranı ile en sık kullanılan anahtar kelime olarak öne çıkmaktadır. “Alevilik” anahtar kelimesini 43 tekrar ve %11 kullanım oranı ile “Alevi”, 41 tekrar ve %10 kullanım oranı ile “Türkiye”, 36 tekrar ve %9 kullanım oranı ile “Aleviler”, 21 tekrar ve %5 kullanım oranı ile “Bektaşılık” takip etmektedir.

Bu dağılım, Alevilik literatüründe Alevilik/Aleviler, Türkiye, Bektaşılık, İslam ve tasavvuf eksenlerinin belirgin bir ağırlığa sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun yanında Alevi kimliği, ritüel, diaspora, Kürtler, göç, cemevi ve sekülerlik gibi kavramların yer alması, literatürde toplumsal kimlik, topluluk aidiyeti, mekânsal dönüşüm ve modernleşme tartışmalarının da görünür olduğunu göstermektedir. Alevi-Bektaşî, Alevilik-Bektaşılık, din, azınlık hakları, Osmanlı

İmparatorluğu, Kızılbaş, müzik, gelenek, kültür, Balkanlar ve Ali gibi anahtar kelimeler ise literatürün tarihsel kökenler, inanç aktarımı, kültürel pratikler, dinsel eğitim ve coğrafi yayılım gibi farklı boyutlara da açıldığını düşündürmektedir.

Şekil 5. Anahtar Kelimelere Göre Tematik Harita

Şekil 5’te, anahtar kelimeler temelinde oluşturulan tematik harita yer almaktadır. Bu haritada yatay eksen temaların merkezilik düzeyini, dikey eksen ise gelişmişlik/yoğunluk düzeyini ifade etmektedir. Merkezilik, bir temanın literatürdeki diğer temalarla ne kadar bağlantılı olduğunu; yoğunluk ise o temanın kendi içinde ne ölçüde gelişmiş bir kavramsal yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede, haritanın sağ üst bölgesi motor temaları, sol üst bölgesi niş temaları, sağ alt bölgesi temel temaları, sol alt bölgesi ise gelişmekte olan ya da gerileyen temaları temsil etmektedir.

Haritanın sağ üst bölgesinde yer alan “Türkiye-İslam-din” kümesi, Alevilik literatüründe hem merkezi hem de gelişmiş bir tema olarak öne çıkmaktadır. Bu küme, Alevilik çalışmalarında Türkiye bağlamı ile din ve İslam tartışmalarının alanın genel yapısıyla güçlü biçimde ilişkilendiğini göstermektedir. Aynı bölgede görülen “Aleviler-Kürtler-Osmanlı İmparatorluğu” kümesi ise etnik kimlik, tarihsel bağlam ve Osmanlı dönemi tartışmalarının literatürde belirgin bir tematik hat oluşturduğunu düşündürmektedir.

Sağ alt bölgede bulunan “Alevilik-Bektaşilik-tasavvuf” kümesi, alanın temel temalarından biri olarak değerlendirilebilir. Bu konum, Alevilik, Bektaşilik ve tasavvuf ilişkisinin literatürde geniş bir bağlantı ağına sahip olduğunu; ancak

yoğunluk bakımından motor temalar kadar gelişmiş bir kümelenme oluşturmadığını ortaya koymaktadır. “Alevi-Bektaşî-ritüel” kümesinin merkeze yakın ve sağ tarafta konumlanması da ritüel pratikler ile Alevi-Bektaşî geleneği arasındaki ilişkinin literatürde güçlü bir biçimde ele alındığını göstermektedir.

Sol üst bölgede yer alan “gelenek-cemevi-inanç” kümesi, niş tema niteliği taşımaktadır. Bu küme, cemevi, gelenek ve inanç kavramlarının kendi içinde belirli bir bütünlük oluşturduğunu; buna karşılık alanın daha merkezi temalarıyla görece sınırlı bağlantılar kurduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, bu başlıklar literatürde özel bir çalışma alanı olarak görünmekle birlikte, Türkiye, İslam, Bektaşîlik ve ritüel gibi temalar kadar geniş bir ilişki ağına sahip değildir.

Sol alt bölgede ise “Alevi kimliği-göç-diaspora”, “ulusötesi göç-Alevi Kürtler” ve “dinsel diplomasi-Kürt Aleviliği” kümeleri yer almaktadır. Bu konum, söz konusu temaların literatürde görünür olduğunu; ancak merkezilik ve yoğunluk bakımından daha sınırlı bir düzeyde kaldığını düşündürmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada, Alevilik literatürünün gelişimini ve tematik dağılımını anlamlandırmak amacıyla Web of Science veri tabanında yer alan araştırma makaleleri incelenmiştir. Araştırma kapsamında 2000-2026 yılları arasında yayımlanan 403 araştırma makalesi değerlendirilmiştir. Değerlendirme esnasında makalelerin yıllara göre dağılımı, ülkelere göre üretim durumu, öne çıkan yazarlar, yayın kaynakları, anahtar kelimeler ve tematik eğilimler ele alınmıştır. Elde edilen bulgular, Alevilik literatürünün zaman içinde gelişen ve farklı konu başlıkları etrafında çeşitlenen bir araştırma alanı olduğunu göstermektedir.

Araştırmada ulaşılan bulgulara göre, Alevilik alanındaki akademik üretim 2000’li yılların başında sınırlı düzeyde kalmış, 2008 yılından itibaren belirgin bir artış göstermiştir. Yayın sayısının en yüksek olduğu yıl 2011 olmuştur. 2012 sonrasında ise yayın sayılarında dönemsel düşüşler ve dalgalanmalar görülmektedir. Bu durum, Alevilik konusuna yönelik akademik ilginin belirli dönemlerde yoğunlaşıp belirli dönemlerde azalan bir seyir izlediğini göstermektedir. 2026 yılına ilişkin veriler ise yıl tamamlanmadığı için kesin bir düşüş olarak değerlendirilmemelidir.

Ülkelere göre yayın dağılımı incelendiğinde, Alevilik alanındaki bilimsel üretimin büyük ölçüde Türkiye merkezli olduğu görülmektedir. Türkiye’nin ilk sırada yer alması, Aleviliğin tarihsel, kültürel ve toplumsal olarak Türkiye ile güçlü biçimde ilişkili olmasıyla açıklanabilir. Bununla birlikte, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Almanya ve Hollanda gibi ülkelerin de yayın üretiminde yer alması, Alevilik çalışmalarının yalnızca Türkiye ile sınırlı kalmadığını; göç,

diaspora ve Avrupa’daki Alevi toplulukları üzerinden uluslararası olarak da akademik yer edindiğini göstermektedir.

Yazar dağılımı açısından bakıldığında, alanda belirli yazarların öne çıktığı; ancak üretimin tek bir yazar ya da dar bir araştırmacı grubu etrafında yoğunlaşmadığı görülmektedir. En üretken yazarın 8 yayınlı Yıldırım R. olması, diğer yazarların ise 4 ya da 5 yayınlı listede yer alması, Alevilik literatüründe görece dağınık bir üretim yapısının bulunduğunu göstermektedir. Bu durum, alanın farklı araştırmacılar tarafından farklı yönleriyle ele alındığını ortaya koymaktadır.

Anahtar kelime analizleri, Alevilik literatürünün hangi kavramlar etrafında şekillendiğini göstermesi bakımından önemlidir. Bulgulara göre “Alevilik”, “Alevi”, “Türkiye”, “Aleviler” ve “Bektaşilik” kavramları en sık kullanılan anahtar kelimeler arasında yer almaktadır. Bu dağılım, Alevilik literatürünün en çok Türkiye ve Bektaşilik ile ilişkilendirildiğini göstermektedir. Bununla birlikte, kimlik, ritüel, diaspora, Kürtler, göç, cemevi ve sekülerlik gibi kavramların da görünür olması, Alevilik çalışmalarının yalnızca inançsal ya da tarihsel bir çerçevede değil, toplumsal kimlik, mekânsal dönüşüm ve modernleşme ile ilişkili olarak da ele alındığını ortaya koymaktadır.

Tematik harita sonuçları, Alevilik literatüründe bazı temaların daha merkezi ve gelişmiş bir konumda bulunduğunu göstermektedir. “Türkiye-İslam-din” kümesinin motor tema olarak öne çıkması, Alevilik çalışmalarında Türkiye bağlamı ile din ve İslam tartışmalarının alanın genel yapısıyla güçlü biçimde ilişkili olduğunu göstermektedir. Alevilik-Bektaşilik-tasavvuf” kümesinin temel tema olarak yer alması ise Alevilik, Bektaşilik ve tasavvuf ilişkisinin literatürde geniş bir alana sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Buna karşılık “gelenek-cemevi-inanç” kümesi daha niş bir tema olarak görünmekte; “Alevi kimliği-göç-diaspora” gibi kümeler ise görünür olmakla birlikte merkezilik ve yoğunluk bakımından daha sınırlı bir konumda kalmaktadır.

Bu bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, Alevilik literatüründe tarihsel, dinsel ve kültürel boyutların güçlü bir yer tuttuğu; buna karşılık göç, diaspora, kimlik, cemevi gibi konuların daha fazla geliştirilmeye açık alanlar olduğu söylenebilir. Özellikle Avrupa’daki Alevi toplulukları, kentleşme sonrası kültürel aktarım biçimleri, genç kuşaklarda Alevi kimliği, cemevlerinin toplumsal işlevleri ve Aleviliğin dijital mecralardaki temsili gibi konular, gelecekteki araştırmalar için önemli çalışma alanları sunmaktadır. Sonuç olarak, Alevilik üzerine yapılan akademik çalışmaların zaman içinde çeşitlendiği, ancak literatürün belirli kavramlar ve temalar etrafında yoğunlaştığı görülmektedir.

Extended Abstract

Alevism occupies an important place within Türkiye’s historical, cultural, political and social structure. It has therefore become a broad field of academic inquiry across disciplines such as history, sociology, theology, folklore, cultural studies and political science. Over time, the literature has expanded around themes including the historical development of Alevism, the Alevi-Bektashi belief tradition, cem rituals, dedelik, the ocak system, migration, urbanization, identity debates, political representation and diaspora. This thematic diversity makes it necessary to examine the structure and development of academic production on Alevism. In this context, bibliometric analysis offers a suitable method for identifying publication trends, visible themes, and the distribution of scientific production by country, author, journal and keyword.

The main purpose of this study is to examine academic studies on Alevism from a bibliometric perspective and to reveal the general structure, development and thematic orientations of the literature. The study focuses on research articles indexed in the Web of Science database between 2000 and 2026 and is limited to publications classified as “Article”. Following the data cleaning process, 403 research articles were included in the analysis. Accordingly, the study seeks to answer how publications on Alevism are distributed by year, in which countries scientific production is concentrated, who the most productive authors are, how sources, authors and keywords are related, around which concepts author keywords cluster, and which thematic structures stand out in the literature.

The theoretical background of the study is shaped around the historical development and cultural dynamics of Alevism. Alevism is addressed as a belief and cultural tradition formed through a long historical process and transformed through changing social, political and cultural conditions.

Bibliometric analysis was used as the research method. The data were obtained from the Web of Science database and analyzed in RStudio using the bibliometrix package and the Biblioshiny interface. In the analysis process, general bibliometric indicators, annual publication trends, country-based scientific production, the most productive authors, a three-field relationship map showing sources-authors-keywords, a tree map of author keywords and a thematic map based on keywords were evaluated. In the keyword analyses, the author keywords specified in the articles were taken as the basis.

The findings show that the data set consists of 403 articles published between 2000 and 2026. These articles appeared in 161 different journals and were produced by 402 authors. The annual growth rate of publications was calculated as 9.26%. The data set includes 1,089 author keywords and 12,684 references.

The average age of the articles is 9.95 years, while the average number of citations per article is 5.772. These indicators suggest that the Alevism literature has gained continuity and a certain level of academic visibility.

The distribution of publications by year shows that academic production on Alevism was limited in the early 2000s. The number of publications increased significantly after 2008 and reached its highest level in 2011 with 47 articles. After 2012, fluctuations and partial decreases are observed. Although 10 articles are recorded for 2026, this figure should not be interpreted as a definite decline because the year has not yet been completed. Therefore, academic interest in Alevism does not follow a fully linear pattern; rather, it intensifies in certain periods and decreases or fluctuates in others.

Country-based findings indicate that scientific production on Alevism is largely centered in Türkiye, which ranks first with 295 publications. This result is expected given Alevism’s strong historical, cultural and social connection with Türkiye. However, the presence of publications from the United States, England, Germany, the Netherlands, Austria, Australia, France, Iran and Poland shows that Alevism has also become an international academic subject, particularly in relation to migration and diaspora.

Author analyses show that the field is not shaped by a single author or a narrow group of researchers. Yıldırım R. stands out as the most productive author with 8 publications. Akın B., Boyraz C., Hanoğlu H. and Verkuyten M. follow with 5 publications each, while Andersen A., Aydın S., Çetin U., Ersal M. and Gültekin AK. follow with 4 publications each. This distribution indicates a relatively dispersed author structure.

Keyword analyses provide clues about the conceptual organization of the literature. The most frequently used keywords are “Alevism”, “Alevi”, “Türkiye”, “Alevis” and “Bektashism”. In addition, keywords such as identity, ritual, diaspora, Kurds, migration, cemevi and secularism show that Alevism is discussed not only as a historical or religious subject, but also in relation to social identity, spatial transformation, migration and modernization.

The thematic map supports these findings. The “Türkiye-Islam-religion” cluster appears as a motor theme, indicating a central and developed structure. The “Alevis-Kurds-Ottoman Empire” cluster points to ethnic identity, historical context and Ottoman-period debates. The “Alevism-Bektashism-Sufism” cluster is positioned as a basic theme, showing a broad network of relations but a lower level of internal development than motor themes. While the “tradition-cemevi-belief” cluster appears as a niche theme, clusters such as “Alevi identity-

migration-diaspora”, “transnational migration-Alevi Kurds” and “religious diplomacy-Kurdish Alevism” appear as developing or less central themes.

As a result, this study shows that the academic literature on Alevism has expanded over time and diversified around historical, religious, cultural, political and diasporic themes. The findings reveal that Türkiye, Islam, religion, Bektashism and Sufism maintain central positions in the literature, while migration, diaspora, cemevis, Alevi identity among younger generations, cultural transmission after urbanization and the representation of Alevism in digital media remain open to further research. In this respect, the study presents a general view of the Alevism literature and provides a bibliometric basis for future studies.

Keyword: Alevism, bibliometric analysis, Türkiye, Alevi identity, Bektashism, academic publication trends.

Kaynakça

- Açer, T. M. (2019). Etno-dinsel bir topluluğun sınırlarını belirleyen “kadın-erkek eşitliği” söylemi ve pratikteki çelişkiler: Alevi kadınlar üzerine nitel bir çalışma. *International Journal of Social and Humanities Sciences*, 3(3), 33-56.
- Akdağoğlu, T. (2025). Alevîlikte müzik yoluyla inanç ifade biçimleri: “Nefes ve semah” örneği. *Yegah Müzikoloji Dergisi*, 8(2), 548-570. <https://doi.org/10.51576/ynd.1676311>
- Akkuş, M., & Sugiyama, C. A. (2020). Popülerleşen deyişlerde anlamı yakalama ve doğasına dokunma tartışmaları. *Anthropology*, (39), 87-97.
- Aksakal, E. (2014). Kültürel kimliğin inşa sürecinde melez bir kavram olarak Alevilik. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (53), 215-231.
- Aktaş, A. (1999). Kırsal dönüşüm sürecinde Aleviler. *Cem*, 32(90).
- Aktay, Y. (2007a). Sosyo-kültürel ve politik yönleriyle Alevilik üzerine notlar. *Milel ve Nihal*, 4(1), 57-76.
- Aktay, Y. (2007b). *Tarihi, kültürel, folklorik ve aktüel boyutlarıyla Alevilik*. Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi.
- Al, U., & Coştur, R. (2007). Türk Psikoloji Dergisi’nin bibliyometrik profili. *Türk Kütüphaneciliği*, 21(2), 142-163.
- Arslanoğlu, İ. (2001). Alevilikte temel inanç unsurları ve pratikler. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (20).
- Aygün, H. (2009). *Dersim 1938: Resmîyet ve hakikat*. Dipnot.
- Aytaş, G. (2013). Alevilik kavramı etrafında bazı tespit ve değerlendirmeler. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (56), 15-28.
- Bulut, A. (2023). Alevilerin gündelik hayatlarını ve inanç dünyalarını şekillendiren ritüel: Cem. *Alevilik-Bektaşılık Araştırmaları Dergisi*, (27), 192-210. <https://doi.org/10.24082/2023.abked.415>
- Cebecioğlu, E. (1997). *Tasavvuf terimleri ve deyimleri sözlüğü*. Rehber.
- Coşkun, N. Ç. (2013). Alevi-Bektaşî geleneğinde dârdan indirme cemi ve bu cemin toplum yaşamındaki önemi. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, (65), 271-280.
- Çavdar, O. (2020). *Sivas katliamı: Yas ve bellek*. İletişim Yayınları.
- Dedekargınoğlu, H. (2010). Dünkü ve bugünkü Alevilik. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (56), 325-348.

- Demir, A. İ., & Şanlı, Y. (2016). Cem Dergisi’nde sunulan Alevilik kavram, kaynak ve tarihi. *e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 163-232.
- Engin, İ. (2009). Tahtacılar ve Tahtacı Aleviliği. İçinde A. Y. Ocak (Ed.), *Geçmişten günümüze Alevî-Bektaşî kültürü* (ss. 123-202). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Erdem, I. (2014). Gazi olayları ve doksanlarda devrimci mahallelerin yeni nizamı. *Toplum ve Kuram*, (9), 53-60.
- Erdem, M. (2009). Aleviler ve Alevilik meselesi. *Dinî araştırmalar*, 12(33), 17-23.
- Erdemir, A. (2009). Cumhuriyet dönemi Türkiye’sinde Alevi-Bektaşî örgütlenmeleri. İçinde A. Y. Ocak (Ed.), *Geçmişten günümüze Alevî-Bektaşî kültürü* (ss. 168-175). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Folkers, T. (2013). *Bibliometrics*. University of Groningen.
- Halis, E. E. (2019). *Kentleşme sürecinin Alevi kültür ve değerlerine etkisi* [Yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- İn, H. B. (2024). *Türkiye’de ilahiyat akademisinin Alevilik meselesine yaklaşımı* [Doktora Tezi]. Harran Üniversitesi.
- Kalenderoğlu, S., & Güray, C. (2019). Miraç kavramının Alevi sözlü kültürü açısından incelenmesi: Çubuk-Şabanözü örneği. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (92), 143-170.
- Kon, Ü. (2019). *Babaî isyanının ekonomik ve sosyal etkileri* [Yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Markoff, I. (1996). Bir gizli İslam mezhebinin çözümlenmesinde dışavurumcu kültürün rolü, Türkiye Alevileri örneği I (E. Danacıoğlu, Çev.). *Cem*, (60), 52-54.
- Ocak, A. Y. (2009). *Geçmişten günümüze Alevî-Bektaşî kültürü*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Oran, B. (2011). 1937/38’de ne oldu? İçinde *I. Uluslararası Tunceli Dersim Sempozyumu (4-6 Ekim 2010) bildiriler kitabı* (ss. xiii-xvii). Tunceli Üniversitesi Yayınları.
- Poyraz, B. (2013). Bellek, hakikat, yüzleşme ve Alevi katliamları. *Kültür ve iletişim*, 16(1), 9-39.
- Rençber, F. (2012). Alevi geleneğinde “cem evinin” tarihsel kökeni. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 12(1), 73-86.

- Savaş, E. (2024). Başlangıcından Osmanlı dönemine Alevilik tarihi toplumsal olayları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 13(1), 159-181.
- Subaşı, N. (2008). *Sırrı fâş eylemek: Alevi modernleşmesi* (C. 1). Ufuk Çizgisi Yayınları.
- Subaşı, N. (2009). Türk Modernleşmesi ve Alevîler. İçinde A. Y. Ocak (Ed.), *Geçmişten günümüze Alevî-Bektaşî kültürü*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Şahin, B. (2015). Alevi kimliği ve başkaldırı öğretisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(39), 539-548. <https://doi.org/10.17719/jisr.20153913773>
- Şavklı, C. (2025). Terör ve anarşi kışkırtıcısında Türkiye: 1978 Kahramanmaraş toplumsal olayları örneği. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 534-550. <https://doi.org/10.33437/ksusbd.1604162>
- Taşgın, A. (2009a). Cem, cemevi ve işlevleri. İçinde A. Y. Ocak (Ed.), *Geçmişten günümüze Alevî-Bektaşî kültürü* (ss. 211-225). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Taşgın, A. (2009b). Modernite ile karşılaşma ve Alevî-Bektaşî kavramlarının yeni anlamları üzerine. İçinde A. Y. Ocak (Ed.), *Geçmişten günümüze Alevî-Bektaşî kültürü* (ss. 25-37). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Tuğsuz, N. (2021). Kentleşme ve teknolojinin değiştirdiği Alevilik: Musahiplik ve dedelik kurumları. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(18), 13-21.
- Turan, A., & Yıldız, H. (2008). Tarihten günümüze Anadolu Aleviliği. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 26(26-27), 11-24.
- Üzüm, İ. (2009). İnançtan külte: Alevîlikte Oniki İmam inancı. İçinde A. Y. Ocak (Ed.), *Geçmişten günümüze Alevî-Bektaşî kültürü* (ss. 268-285). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Yaman, A. (2009a). Alevîlerde dedelik ve dede ocakları. İçinde A. Y. Ocak (Ed.), *Geçmişten günümüze Alevî-Bektaşî kültürü* (ss. 178-202). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Yaman, A. (2009b). Alevîlikte toplumsal kontrol kurumu: “Düşkünlük”. İçinde A. Y. Ocak (Ed.), *Geçmişten günümüze Alevî-Bektaşî kültürü* (ss. 203-210). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

- Yaman, A. (2022). *Şah-ı Merdan’a talip olanlar: Kızılbaşlar, Aleviler, Bektaşiler*. La Kitap Yayınları.
- Yaman, M. (2009). Alevîlik ve Bektaşîlikte temel âyin ve erkânlar. İçinde A. Y. Ocak (Ed.), *Geçmişten günümüze Alevî-Bektaşî kültürü* (ss. 328-367). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Yavan, M. K. (2018). Siyasal şiddet, terörizm ve Türkiye örneği: 12 Eylül süreci. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 120(237), 81-102.

Yazar Katkı Oranı: Çalışmaya birinci yazarın katkı oranı %100’dür.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazar herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.

-Bu makale intihal tespit yazılımlarıyla taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

-This article has been scanned by plagiarism detection softwares. No plagiarism detected.

-Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur.

-In this study, the rules stated in the “Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive” were followed.